

млади музиканти – още деца на 10-12 години. Те вероятно са започнали да се учат две-три години по-рано. В Белица 3-4 годишни деца се учат да свирят на тъпан, като започват да удрят с пръчици на празни пластмасови туби, закачени с въже през рамо. Подобна практика регистрира в Косово Сванибор Петан [CD Kosovo Roma. 2001. ArheFon, af 01].

Обучението започва, според интервюта с музиканти, най-рано на 9-годишна възраст при зурнаджиите и на 7-8 години при тъпанджиите [АИФ, I № 100, с. 29-30]. По-късното просвирване на зурна се обяснява с трудностите в техниката на дишане и работа с пръстите, с нуждата от “разширени бели дробове”. Най-често младите зурнаджии започват да овладяват инструмента в юношеска възраст – на 14-15 години, но има и случаи, когато известни днес свирачи са започнали да се учат късно – на 21-22 години. Обикновено в разказите си зурнаджиите свързват степените в обучението с възмъжаването. Да станеш от дете свирач, а от обикновен свирач *глашач* или *чирак* – *майстор*, е процес, съизмерим с инициацията. Неслучайно като “terminus a quo” за майстора-свирач в биографичните разкази обикновено се появява казармата: “До казармата бех глашач. Но след казармата съм майстор” [АИФ, I № 100, с. 28]; “Преди казармата свирех на кларинет... Естествено, на зурната ми повлия...” [С. К., 10/2001, с. 23].

Правилото да се усвоява по род (“по кръв”) зурнаджийското майсторство има много изключения. Петрички зурнаджия разказва, че музиката в махалата го привлякла към инструмента, учил се сам да свири, като овладял майсторството и от наблюдения на свирачи от други селища: “Започнах да свиря на 13 години. После съм се учил от хора по селата. Права си музика от само себе си” [АИФ, I № 100, с. 29].

Не е абсолютно изискване и да се започне рано обучението. Дебренски *майстор* илюстрира с житейската си история тезата, че обучението е непрекъснат процес. Той разказва как просвирил чак след казармата, на 21-22 години, като се учил не от баща или дядо (били ковачи), а от братовчедите. Благодарение на факта, че не е спирал да се обучава, надминава и учителите си, продължава и на почетна за зурнаджия възраст да е *майстор*, да учи нов репертоар, да се развива, да бъде търсен от младите: “Баща ми беше ковач. Той си нямаше понятие от това. Братовчеда беше навремето първия музикант, почина човека – Асан Демиров... Той се е научил пък от Ахмед от Гоце Делчев. Ами нали като чирак, трябва да иде при майстор да се учи. Пък аз от него – а тука, а там като чирак. И след това се установявам и аз. И децата са ми израснали. Яз съм си ги учил. (Ти на какъв възраст почна да се учиш?) Кат се уволних, след казармата. Не е късно, човек стига да има желание. Верно е, по-малки почват, но аз това са имбицирах. И за три години чирак и след това... И както беше майстор, и той ми стана чирак, братовчеда Асан... Абе може да се каже, човек докато е жив, се са учи!” [Ю., с. 18, с. 24].

Учителят обикновено е майстор зурнаджия, роднина – дядо, баща, чичо, братовчед. Не винаги изявените свирачи са добри учители. Един от най-известните млади *майстори* от Петричко, наследник на стар зурнаджийски род, разказва как се е учил да свири от вуйчо си. Вуйчото не бил от свиркарски род, просвирил късно, научен от бащата на своя ученик. Днес е *глашник* в неговата група. Но без да е голям майстор като свирач, се оказва майстор в обучението на зурна. Обяснението е: “Щото той може да издържа такива ученици. Аз не мога да издържам. Аз съм нервен. Направо ги гоня” [С. К., 10/2001, с. 31].